

Věc: Posudek vedoucího bakalářské práce

Název bakalářské práce: Textil v archeologických nálezech z jižních Čech z období 13. až počátku 17. století.

Příspěvek k poznání středověku a raného novověku.

Autor: Klára Paclíková

Volba tématu

Zvolené téma patří do studia historické hmotné kultury se vztahem ke středověkým a postmedieválním technologiím i způsobům užití výrobků v širokém dobovém společenském spektru.

Studiu dochovaných historických textilií se v současné době věnuje na území České republiky jen několik málo historických a umělecko-historických pracovišť a jednotlivců, mezi nimi z archeologů zvl. Milena Bravermanová a Helena Březinová.

V případě předložené bakalářské práce se jedná o první pokus podat přehled o dokladech historických textilií, získaných archeologickými výzkumy z regionu jižních Čech. Proto lze zvolené téma hodnotit jako badatelsky závažné a přínosné pro regionální i nadregionální studium tohoto specifického druhu historické materiální kultury.

Metodologie

Pro úroveň bakalářské práce a první přehled o nově otevřeném badatelském tématu v oblasti jižních Čech autorka správně zvolila kombinaci několika jednoduchých metod, které jí umožnily podat základní srozumitelný nástin historie a významu středověkých a novověkých oděvních řemesel i užití jejich výrobků. Protože je materie studována více vědními obory, autorka heuristicky pojala i přehled o současném stavu bádání z interdisciplinárního pohledu, tj. historie, dějin odívání, dějin řemesel, ikonografie, archeologie a etnologie. Poznatky doplnila o přírodovědné informace, vztahující se především k výskytu tzv. textilních plodin a živočišných produktů i k možnostem jejich zachování v přírodě či archeologických kontextech.

V převážné části práce používá deskripčních, komparačních a typologických metod, používaných v archeologii a příbuzných vědních disciplínách.

Forma bakalářské práce

Absolventská práce, obsahující 54 stran textu, obrazové a tabulkové přílohy, splňuje formální i rozsahovou úroveň, požadovanou od práce bakalářské. Je přehledně členěna do logicky navazujících kapitol.

Připomínku pro případnou následnou práci s tématem mám k posledním dvěma kapitolám, které jsou věnovány příčinám dochování či nedochování

historických textilií v archeologických kontextech. Protože je text celé práce správně řazen od obecnějších historicko-archeologických a přírodovědných přehledů k prezentaci konkrétních nálezů textilií z jihočeských lokalit, bylo by vhodnější poslední dvě kapitoly označit jako „exkurz“, respektive zařadit nikoliv na konec, ale právě do těch částí textu, kde se pojednává o výpovědních schopnostech hmotných pramenů.

Jako formální nedostatek lze autorce vytknout na několika málo místech těžko srozumitelnou či neopravenou stylistiku (s. 18 – „je tedy patrné ...“, s. 19 – „Přestože...“, 31 – „Skutečnost ...“, 34: - „dostupná...“ ad.), neověřitelné citace (s. 35 – Hanušová – Polochová, není v seznamu) a hlavně více než 130 textových chyb, z nichž přes sedmdesát představuje interpunkce a více než 20 gramatických (tzv. hrubých) chyb.

Obsah bakalářské práce

V první kapitole, nazvané „Dějiny bádání“ (s. 7-10), autorka prokázala orientaci v historicko-archeologické, kulturně historické a národopisné literatuře i ve formách jejího odkazování či citací. Ze starších, nikoliv však zastaralých studií a monografií jí unikly jednotlivosti, mezi nimiž lze jmenovat např. rozsáhlou tematickou sondu Josefa Janáčka z r. 1956 (Janáček, J. 1956: České soukenictví v XVI. století, Československý časopis historický IV, Praha, 553-590) a v tomtéž roce vydanou a dodnes aktuální knihu autorského kolektivu Wagner - Drobná – Durdík (Kroje, zbroj a zbraně doby předhusitské a husitské. Praha), kde jsou prezentovány oděv i oděvní doplňky podle dochovaných ikonografických a historických pramenů 14.-15. století. Nemenší zásluhu na širokém rozpracování tématu má i současná badatelská generace, kde doporučuji autorce doplnění literatury, kterou sborníkovou formou vydává od r. 2006 Ústav evropské etnologie FF MU v Brně; v r. 2009 byl pod vedením A. Křížové vydán svazek, nazvaný „Ornament – oděv – šperk“, kde jsou komparovány poznatky archeologie, historie, ikonografie i etnologie. Alespoň za citační odkaz by stálo neobyčejně cenné a barvitě líčení oděvů a jejich doplňků v nejvyšším sociálním prostředí středověké Evropy v brilantní monografii F. Šmahela „Cesta Karla IV. do Francie 1377-1378“ (Praha 2006; zvl. kapitola „Oděvy, látky a barvy“ na str. 280-286). Jistě nedopatřením autorka na str. 8 opomněla u jména jedné z nejvýznamnějších badatelek – archeoložek, zabývajících se historickým textilem – M. Bravermanové odkázat alespoň na nejvýznamnější její publikace.

V kapitole „Textil v jižních Čechách pohledem písemných pramenů“ (s. 11-19) autorka správně poukazuje na význam této složky pramenné základny i pro archeologické nálezy a jejich interpretaci. Protože lze tuto kapitolu chápat v rámci archeologické bakalářské práce jako vhodné rozšíření tematického záběru, je zřejmé, že předložený text je obecnějším přehledem s vybranými příklady pramenů a lokalit. Proto je jen jako doplnění možno poukázat např. v případě Tábora vedle citované práce z počátku 20. století (s. 15) na unikátní analýzu textilních řemesel z pera F. Šmahela, který o středověkých textilních

výrobcích pojednává ve vztahu k městu pro celé 15. století (s nepochybnou tradicí do 14. století v případě Sezimova Ústí jako předchůdce Tábora), ale prezentuje i stav historického poznání jednotlivých druhů oděvních řemesel na širokém teritoriu středověkých Čech (soukeníci – knapové, vlnaři, mykači, soukači, přadláci) (Šmahel F. 1982: Základy města: Tábor 1432-1452, HT 5, Tábor, 7-133, textil na str. 81-85). Táborskému soukenictví jako cechovní korporaci již ve čtyřicátých letech 15. století a jeho věhlasu doma i v zahraničí se naposledy věnoval R. Tecl (Tecl, R. 2003-2004: Nejstarší znaky táborských cechů, TA 12, Tábor, 157-195, soukeníci 167-170).

Za srozumitelné a přehledně zpracované považuji kapitoly „Textilní suroviny“ (20-23) a „Technologické postupy výroby textilu, aplikované v českém prostředí“ (24-35). Autorka zde prokázala jak orientaci v odborné literatuře, tak znalosti dobových technologií, což lze chápat jako pozitivum pro její případnou další práci s analogickými druhy historické materiální kultury.

Na rozdíl od předchozích částí, kde autorka prezentovala přehled o středověké i postmedievální textilní produkci a oděvech převážně z odborné literatury, je následující kapitola „Archeologické nálezy v jižních Čechách“ (s. 36-42) pokusem o (první) samostatné zhodnocení primárních a sekundárních archeologických pramenů z jižních Čech. Jejich podrobnější zařazení a popis uvádějí i přílohové tabulky. Zatímco v první části prezentuje šest jihočeských lokalit s nálezy středověkých a novověkých textilií a její popis odráží neradostný stav dochování i odborných analýz těchto pramenů, pokouší se v následujících dvou podkapitolách správně rozšířit primární prameny o tzv. „oděvní doplňky“ a „nepřímé doklady textilní výroby“. Zatímco u posledně jmenované stati lze přehled chápat jako úplný (nůžky, jehly) nebo částečný (přesleny – mnoho jich dosud nebylo publikováno nebo byly zveřejněny v regionálních tiscích; z mnoha dalších lze uvést nálezy z raně středověkého Chýnova, Bechyně, množství z vrcholně a pozdně středověkého Tábora, Sezimova Ústí ad.), je předchozí část, věnovaná „oděvním doplňkům“ zaměřena výhradně na novověké pohřební vybavení a o středověkém nepojednává vůbec. Proto lze vznést první vážnější výhradu k autorčině konstatování, že „přestože bylo v zahraničí publikováno k tomuto tématu („oděvní doplňky“) několik studií, v jižních Čechách zůstává tato problematika stranou zájmu“ (s. 39). Skutečností však je to, že nejen na území ČR, ale i v jižních Čechách je tato problematika relativně široce archeologicky rozpracovaná. Na tomto místě lze uvést alespoň nejvýznamnější publikace: na příkladu archeologických nálezů z jihočeských lokalit, zvláště Sezimova Ústí, byla i pro oděvní doplňky zpracována oborová terminologie, deskripce a typologie včetně prezentace mnoha dalších nálezů z archeologických lokalit ČR a přehledu odborné literatury (oděvní přezky, nášivky, rolničky, kování tobolek ad. z Tábora, Kozího Hrádku, Sezimova Ústí – srv. Drda, M. 1978: Archeologické nálezy z Kozího Hrádku, AR XXX, 394-407; Krajíc 2003 ad.). Z jižních Čech také pochází unikátní soubor výrobků a užitkových předmětů, které byly ztotožněny s majitelem táborského domu čp.

220 Prokopem a jeho řemeslem – pasířstvím, orientovaným kromě jiného i na součásti oděvů a osobní vybavení (nález tašvice s obsahem, přezky, opasky ad. – Krajíc 1998).

Za kvalitní doplněk práce a příklad, ukazující na zájem autorky o dané téma z širšího úhlu odborného pohledu lze považovat poslední dvě kapitoly, nazvané „Příčiny dochování a rozpadu textilií“ (s. 42-43) a „Faktory nálezového prostředí, ovlivňující dochování textilií“ (s. 43-46).

Bohužel, závěr práce, kterému není věnována ani jedna celá strana (s. 47), mi – na rozdíl od předchozích propracovaných a relativně obsáhlých statí – připadá, jakoby autorce nezbyl na její vypracování čas nebo podcenila závažnost závěrečných souhrnných poznatků. Kromě přehledu jihočeských lokalit s primárními či sekundárními doklady textilní produkce či oděvů ze 13.-17. století neobsahuje finální kapitola žádnou úvahu o výpovědní kvalitě souboru a jen rámcově se dotýká dalších možností studia této specifické materie. I přes nepřilíš kvalitní výpovědní schopnosti by bylo možno na prezentovaném souboru odkázat např. na to, zda některé nálezy dokládají domácí práci či řemeslnickou produkci (nástroje apod.), jaké druhy činností mohly být na dochované materii praktikovány, které součásti oděvů jihočeské nálezy zastupují (oděv, spínání, pokrývky hlavy, opasky, ozdoby – nášivky, rolničky atd.), zda lze – alespoň u některých z nich - poukázat na jejich prostorovou či sociální výjimečnost (dovoz – druh látky apod.), případně odlišit i společensky různorodá nálezová prostředí (město, vesnice, pohřebiště atd.). I když některé z těchto závěrů autorka naznačila v příslušných kapitolách, zasloužila by si práce podat závěrečný souhrn těchto poznatků a jejich porovnání s dalšími regiony. Věřím, že se autorka tomuto bude podrobněji věnovat v rámci svého dalšího badatelského zájmu, neboť teoretickou připravenost svojí prací prokázala.

Závěrečné zhodnocení

I přes shora uvedené výhrady autorka na úrovni bakalářské práce zadané téma zvládla a doporučuji její hodnocení známkou **velmi dobře**.

Otázky k obhajobě:

1/ Z hlediska historicko-archeologického poznání problematiky středověkého i novověkého odívání včetně řemeslné produkce zhodnoťte prezentovaný soubor z jižních Čech.

2/ nedílnou součástí odívání ve středověku a novověku byly výrobky z kůží (boty, kabelky, součásti oděvů, rukavice, opasky ad.). Uveďte příklady archeologických nálezů z území ČR.

V Českých Budějovicích 25. 5. 2010



doc. PhDr. Rudolf Krajíc, CSc.